

NEDOŽITÁ ŠEŠŤDESIATKA JOZEFA URBANA

MGR. PETER CABADAJ

✉ petercabadaj5@gmail.com

The article was written on the 60th birthday and 25th anniversary of the death of the poet, lyricist, writer, publicist and editor Jozef Urban – a significant personality of modern Slovak literature and culture. His literary work, which reflected the feelings of the younger generation, was characterized by openness and cynicism, and later grew into pessimistic tendencies. His best-known works include the poetry collections *Malý zúrivý Robinson* (*Little Furious Robinson*, 1985) and *Snežienky & biblie* (*Snowdrops & the Bible*, 1996). As a lyricist, he collaborated with several well-known musicians, including Miroslav Žbirka, Peter Lipa, Janko Lehotský and the band Elán. The article reflects not only on the author's literary work, but also on his life, which ended tragically due to an automobile accident.

Keywords: personalities, Jozef Urban, Slovak literature, writers, lyricists, publicists, anniversaries

Jozef Urban (Slovenská národná knižnica – Literárny archív)

Bolo to veru už dosť dávno, niekedy na jar 2010, čo som si bol pozrieť filmový dokument režisérky Tiny Diosi *Malý zúrivý Robinson* (*Road movie*), venovaný Jozefovi Urbanovi. Spolu so mnou sedeli v martinskom kine ešte traja mladí ľudia, preto som bol rád, že snímku vôbec premietali. Trápilo ma vtedy, že jedenásť rokov po tragickej smrti ľudia zabudli na jeden z najväčších talentov modernej slovenskej literatúry a kultúry. Logicky som teda predpokladal, že v ďalšom období už o Urbanovi nebudem počuť vôbec. Našťastie, hlboko som sa mýlil...

BIBLIOGRAFIA

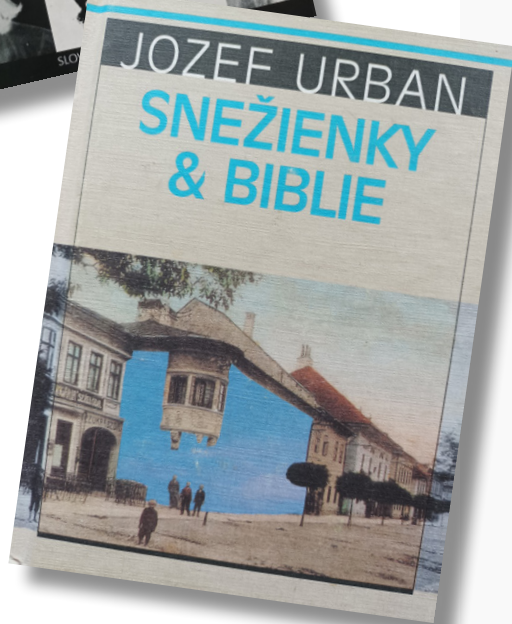
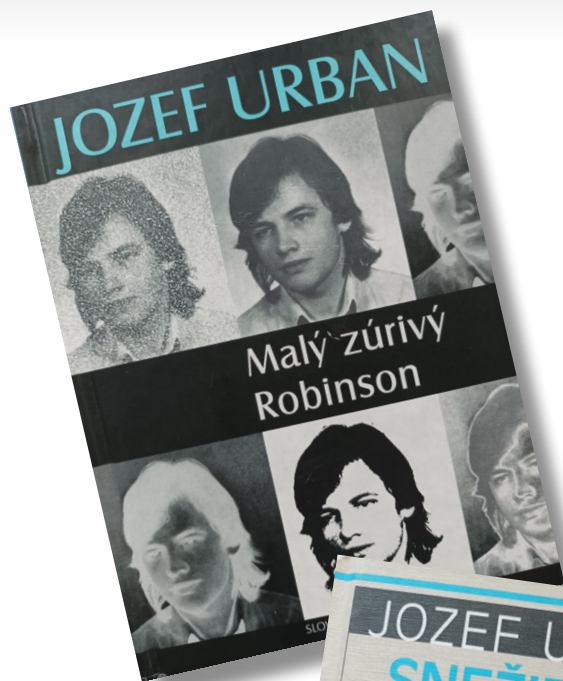
Košický rodák (nar. 29. 11. 1964) absolvoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave, bol redaktorom a šéfredaktorom časopisu pre mladú literatúru a umenie *Dotyky*, riaditeľom Medzinárodného domu umenia pre deti Bibiana v Bratislave a reportérom *Literárneho týždenníka*. Písal básne, texty k piesňam, eseje, rozprávky, publicistické články, reportáže, kooperoval s rozhlasom. Vo svojej poetike funkčne využíval drs-

nosť, otvorenosť až cynizmus a búrlivácke pocity mladej generácie odrážal aj jazykovo. Jozefovi Urbanovi vyšli zbierky veršov *Malý zúrivý Robinson* (1985), *Hluchonemá hudba* (1989), *Kniha polomŕtvych* (1992), *Snežienky & biblie* (1996), *Dnes nie je Mikuláša* (2001), populárno-didaktické „kapitolky o básničkách“ pre začínajúcich autorov *Utrpenie mladého poeta* (1999), reportáže *Blízko, ale čoraz ďalej* (2001), *Dobré dni – slovenská poézia* (2002), knižka pre deti *Dobrodružstvá vranky Danky* (1995), súbory textov piesní *Výstrel z motyky: Správa o prievane* (1990, spolu s Marošom Bančejom a Jánom Litvákom), *Voda, čo nás drží nad vodou* (2000), napísal libreto muzikálu *Kráľ Dávid* (1996) a iné diela. Zomrel 28. apríla 1999 vo veku necelých 35 rokov pri autonehode neďaleko Zvolena, kde po odchode z Bratislavy zakotvil.

POETA

Tvorcove básnické knihy pravidelne sprevádzali búrlivé reakcie tak kritiky, ako aj čitateľskej komunity. Na pomyselné štartovacej čiare Urbanovho literárneho prekážkového behu stál *Malý zúrivý Robinson* – verše, ktoré svojím štýlom, šťavou a šarmom hlboko vsiakli do citlivých pórov duše vtedajšej mladej generácie. Debutovou zbierkou sa autor prihlásil ako básnik nových tónov, vnímavý k hranám života, nekonformný v limitoch povoleného a usilujúci o originalitu umeleckej reflexie sveta. Zjavne ho ovplyvnili americkí beatníci, blízka mu bola tiež mladá „rocková“ básnická generácia, vyslovujúca napríklad provokatívne otázky typu: „Kto ste vy...?“

Neskoršia Urbanova tvorba bola v znamení mierne zmodifikovanej polohy zrkadlenia ukončených i stále pretrvávajúcich časopriestorových dejov. Očividne pribudlo skepsy, mladícku dynamiku a revoltu vyskúšali chmúrne až pesimistické tóny, v reflexívnej rovine už rezonujú otázky iného zamerania: „Kto sme?/Koho ničíme?/Kto ničí nás?“. Jednotlivé básne charakterizuje vzájomné prelínanie a kombinovanie rôznych výrazových aj významových vrstiev. Finálna tvár veršov potvrdzuje, že Urban mal dobre „vytrénovaný“ literárny jazyk, vždy nachádzajúci invenčný spôsob na zobrazenie myšlienok, pohnútok, snov, ale i pocitov hnusu, sklamaní a zotrvačnosti, ktoré boli práve aktuálne. Excelentne ich predostrel ako prísne individuálnu, nevtieravú a nepokryteckú časovanú správu o sebe – a najmä o nás. Logicky, v takto naser-

Moja študijná bilancia

Naučili ma toho veľa
Teraz už viem o karlovarskej vode
prečo je taká odporná
a zdravá
aj prečo hlavy kráľovien
skackali do košíkov s pilinami

Vždy som chcel patriť
k lepším žiakom
pretože som sa veľmi bál
že pre mňa nikto ani telefónom
nehne

Raz budem prebaľovať svoje deti
a budem dlhé roky
členom ZRPŠ
Vezmem im
jedno zo základných práv
byť absolútne sprostými
A budem trvať na znalostiach
geologických sústav
a všetkých inkvizičných populov
stredoveku

Naučili ma toho veľa
napríklad prečo hlavy kráľovien
skackali do košíkov s pilinami

Ale mňa by skôr zaujímalo
ako tým ženám
vlastne vtedy bolo

(zo zbierky *Malý zúrivý Robinson*)

vírovaných správach musia mať vlastné autonómne postavenie časté expresivizmy, prechádzajúce miestami do dráždivého sveta erotických hier a vulgarizmov, ktoré dokážu v prijateľných dávkach funkčne oksyličovať zabehaný vzduch a tempo básnikovej reči.

Hoci Urban väčšinou uplatňoval voľný verš, nezabúdala ani na klasické poetické formy, dominujúce v zbierke *Snežienky & bible*. Jadro tejto knihy tvoria tri sonetové skladby – balady napísané takzvaným libertínskym sonetom s využitím sonetového venca, ktoré venoval trom ženám.

TEXTÁR

Úvodom bolo spomenuté, že Urban patril medzi najväčšie talenty slovenskej literatúry. Ako ale on sám vnímal vlastný talent? „Nemá zmysel pokúšať sa

o definíciu talentu a zvlášť nie básnického. Kým napríklad každý uzná, že človek bez hudobného sluchu ťažko môže byť talentovaný muzikant, na poéziu nijaký ekvivalent hudobného sluchu netreba – stačí predsa papier, pero a chuť čosi vytvoriť. Oproti prepracovaným kánonom hudby, výtvarného umenia, ale i drámy či prózy stoja akési básničky. Čo už môže byť také ťažké na zliepaní niekoľkých riadkov dokopy?“

Vyhľadávaný a uznávaný textár Jožo Urban je autorom niekoľkých hitov. Spolupracoval s Miroslavom Žbirkom (skladby *Možno sa ti zdá*, *Len s ňou*, *Lásky bezbranných*), Jankom Lehotským (*Hlava XXII.*, *Pár minút nádeje*), Petrom Lipom (*Naspäť na stromy*, *Caracas*), kapelami Elán (*Voda, čo ma drží nad vodou*), Money Factor (*Vráť trochu lásky*), Beátou Dubasovou (*Niekoľko ako ja*, *Svet na nočný prúd*), Marcelom Palonderom (*Kým nás máš*), Barbarou Haščákovou (*Posledný tanec*), Marcelou Laiferovou, Katarínou Hasprovou, Oľgou Zábľackou a mnohými ďalšími interpretmi.

Do pamäti súčasníkov sa tiež hlboko vryla jeho nekonvenčná škola poetiky pre mladých, ktorú viedol na stránkach časopisu *Dotyky*. Z Jožovho rozprávania viem, že mal veľké tvorivé zámery na literárnom, muzikálovom, ale i filmovom poli. Bolestne ho trápila nízka úroveň slovenských filmových predlôh, preto chcel napísať vlastný scenár dlhometrážneho hraného titulu. Krutý osud ale rozhodol inak.

ŽIVOT JE FRAJER...

Pamiatke Jozefa Urbana bolo v uplynulých rokoch venovaných niekoľko spomienkových koncertov, rozhlasových a televíznych programov, hraná filmová dráma *Voda, čo ma drží nad vodou* (2019). Zásluhou básnikovho kamaráta a niekdajšieho spolupracovníka, medzičasom už zosnulého Maroša B. Bančeja vyšiel reprezentatívny výber z Urbanovej literárnej tvorby *Zúrivý, nežne svoj...* (2011). Iný priateľ – Ondrej Kalamár – pripravil na vydanie knihy *Pivo u Chárona s Jožom Urbanom* (2014), *Pivo u Chárona: Voda, ktorej nikto neveril* (2019), mierou vrchovitou prispel aj k nakrúteniu spomenutého celovečerného životopisného filmu. Titulnú rolu v ňom stvárnil Roman Pomajbo, medzi účinkujúcimi figurujú viacerí známi českí a slovenskí herci (Martin Dejdar, Jan Kanyza, Svatopluk Skopal, Andrea Růžičková-Kerestešová, Robert Roth, Lukáš Latinák).

Ani štvrtstoročie od Urbanovej smrti neprestalo platiť, že „niečo sa stalo, niečo

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

CABADAJ, Peter. 2016. *Dlaňové priznanie a iné texty*. Martin: Matica slovenská.

KALAMÁR, Ondrej. 2014. *Pivo u Chárona s Jožom Urbanom*. Bratislava: Trio Publishing.

MIKULA, Valér et al. 2005. *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava: Kalligram: Ústav slovenskej literatúry SAV.

URBAN, Jozef. 2001. *Blízko, ale čoraz ďalej: Úvahy a reportáže*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

URBAN, Jozef. 2002. *Malý zúrivý Robinson*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

Moja poetická bilancia

*Spisujem básne
inak som celkom normálny
Aj topánky mám obe rovnaké*

*Môj štýl je absolútne moderný
Vo váze nepripúšťa kvety
len ohňostroje na stopkách*

*Nenechávam sa bozkať Múzou
bolo by škoda papiera
A pri písaní používam hlavu
pretože ináč neviem
čo by som s ňou tak mohol robiť*

*Spisujem básne
inak som celkom normálny
Aj topánky mám obe rovnaké*

Lavé

(zo zbierky *Malý zúrivý Robinson*)

tragické a prirodzené. Už i ja mám naozajstné spomienky“. Taktiež sa doteraz stretávame s ľuďmi, „ktorí sa každé ráno dobohujú do práce“ alebo ktorí radi dávajú „zbohom veľkomestu, kde každý z nás bol kolektívne sám“. Pod tlakom okolností a civilizačných porúch mnohí konečne pochopili, že keď „je život krutý, vo filmoch treba happy end“. Už menej si však dnes dokážeme povedať, že „život je frajer, ale my sme väčší“. Potom nám ale reálne hrozí, že „vypadneme mlčky, bez pozdravu, z baru tak ako zo života“. Jožo Urban, ktorého „strava bola bohatá na cukry a na dobre vymyslené sentencie“, však z nebeského baru nám pozostalým – bez nároku na honorár – odkazuje, že „mŕtvi sú živí bez práva mať hlas...“.